
 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2023-4-9-16>

 <https://orcid.org/0000-0002-4736-5467>

МАРТИНЕЦЬ Лілія Асхатівна

докторка педагогічних наук, професорка, деканка факультету,
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля (м. Київ)
e-mail: liliamart7@gmail.com

УДК 378.091.59(045)

**МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОГО САМОУПРАВЛІННЯ
У ВИХОВНІЙ СИСТЕМІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

У статті розкрито особливості моделювання організації студентського самоврядування у виховній системі закладу вищої освіти.

Обґрунтовано структурно-функціональну модель організації студентського самоврядування у виховній системі закладу вищої освіти, що включає чотири організаційних блоки (суб'єктно-цільовий, змістовний, функціональ-

но-діяльнісний, оціночно-результативний), чотири структурних рівня (колективне стратегічне цілепокладання, колективне тактичне цілепокладання, колективне оперативне цілепокладання, індивідуальне цілепокладання), критерії результативності (мотиваційно-ціннісна спрямованість, розвиненість здібностей і якостей, саморегуляція особистості, тео-

ретичні знання та практичні навички в галузі управління соціальними організаціями, самовизначення в організаційній структурі, наявність педагогічної підтримки).

Ключові слова: модель; моделювання; студентське самоврядування; організаційна структура; вища школа.

Актуальність проблеми. Одним із основних завдань органів управління системою вищої освіти (ст. 40 Закону України «Про вищу освіту») є сприяння розвитку самоврядування у закладах вищої освіти. Актуальність студентського самоврядування зумовлена необхідністю виховання особистості, яка володіє не тільки певною сумою знань, умінь та навичок, але й має здатність активно включатися у демократичні процеси. Елементи свідомої активної участі в суспільному житті держави моделюються в закладі вищої освіти засобами студентського самоврядування, яке має діяти на основі демократичних цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми організації, як наукового феномена, досліджуються в працях зарубіжних вчених М. Вебера, Р. Лайкерта, Д. Лінкольна, Дж. Е. Мейо, Ф. Ротлісберге-ра, Ф. Тейлора, Л. Урвіка та ін. Проблему управління в соціальній організації досліджували вітчизняні вчені: Б. Жебровський, М. Сметанський, О. Сухомлинська, М. Ярмаченко та ін. Науковій розробці моделювання присвячені праці таких відомих вчених, як М. Вартофській [1], А. Уйомов [2], В. Штофф [3; 4].

Мета статті – обґрунтувати модель організації студентського самоуправління у виховній системі закладу вищої освіти.

Викладення основного матеріалу дослідження. Сконструювати модель, на думку багатьох науковців, значить провести матеріальне або уявне імітування реально існуючої системи шляхом створення спеціальних аналогів, в яких відтворюються принципи організації та функціонування цієї системи.

Досить суттєвий перелік підходів до визначення поняття «модель» наведено у А. Теплицької [5]. Аналізуючи різні підходи до визначення поняття, учена доходить до такої градації визначення поняття «модель»: 1) модель у широкому значенні – це система, що мисленнєво уявляється або матеріально реалізується і, відображаючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна замінити його так, що її вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт; 2) модель у вузькому значенні – це зображення певного явища за допомогою іншого, більш вивченого, яке легше зрозуміти; 3) модель як спрощені теорії, що дозволяють вивчати

взаємозв'язки між різними індикаторами в суспільстві; 4) модель як схема, графік будь-якого об'єкта, процесу або явища, що застосовується як його спрощена заміна. Отже, модель є уявною системою, яка відображає її властивості, тому метою моделювання є опис системи, зокрема рівня деталізації її подання через сукупність властивостей модельованої системи.

Є. Лодатко, характеризуючи особливості моделювання соціокультурних процесів, своєю чергою зауважує, що «моделлю у загальному випадку вважається об'єкт або мисленний образ (об'єкта, процесу чи явища), який в достатній мірі відбиває певні властивості прототипу, суттєві для цілей моделювання, і втрачає решту властивостей як незначущих» [6, с. 75].

На підставі вищевикладеного, можна зробити такі висновки:

- термін «модель» носить умовний характер, так як зізнається самостійним об'єктом (ні тотожним, ні абсолютно відмінним) і співвідноситься з пізнаванням об'єктом за визначеними підставами;

- цінність інформації, яку отримує дослідник в процесі вивчення моделі, полягає в уточненні технології досягнення заданого результату, оцінці достатності інструментальних засобів для його отримання.

Виходячи з цього, в рамках дослідження ми визначаємо поняття «модель» як узагальнений, абстрактно-логічний образ конкретного феномена виховної системи, який відображає орієнтовані в майбутнє дії і репрезентує суттєві структурно-функціональні зв'язки об'єкта педагогічного дослідження; представлений в необхідній наочній формі і здатний давати нове знання про об'єкт дослідження.

Пов'язане з поняттям «модель» поняття «моделювання» також має багато тлумачень як у філософській, так і в науково-педагогічній літературі. Метод моделювання необхідний для побудови та вдосконалення моделі організації студентського самоврядування у виховній системі закладу вищої освіти. Моделювання організації студентського самоврядування у виховній системі закладу вищої освіти, що претендує на практичну значимість, ґрунтується на аналізі науково-методичної літератури з даної проблеми і діючих моделей організації студентського самоврядування.

Як слушно зазначає В. Камишин, управління навчально-виховним процесом відповідає нечіткій моделі [7], оскільки навчально-виховний процес а priori характеризується змістово-цільовою та інструментальною варіативністю, що й спричинює помірний рівень процедурної невизначеності.

Нами виявлені методологічні основи аналізованих моделей організації студентського самоврядування. Пріоритетними методологічними підходами є такі: системний, особистісно-орієнтований, синергетичний. На основі цих підходів нами розроблена структурно-функціональна модель організації студентського самоврядування у виховній системі закладу вищої освіти, орієнтована на саморозвиток особистості здобувача в освітньому процесі.

Структурно-функціональна модель передбачає наявність структурних та функціональних компонентів [8]. До структурних компонентів моделі ми відносимо: мету, завдання, зміст (конкретні напрями діяльності), організаційну структуру, результат. Функціональним компонентом в нашій моделі є цикл управлінських функцій, що дозволяє відображати виховний процес у русі, зміні, розвитку. Сукупний суб'єкт закладу освіти та критерії результативності є супроводжуваними компонентами моделі.

Організаційна структура самоврядування у виховній системі закладу вищої освіти представлена у вигляді чотирьох взаємодіючих рівнів, що відбивають координаційні механізми реалізації моделі.

1. Рівень організації індивідуального самоврядування – рівень самоврядування здобувача закладу освіти.

2. Рівень організації колективного самоврядування – рівень самоврядування студентської групи.

3. Рівень організації колективного самоврядування – рівень самоврядування структурного підрозділу студентського самоврядування закладу вищої освіти.

4. Рівень організації колективного самоврядування – рівень самоврядування студентського колективу закладу вищої освіти.

Розглянемо рівні організації студентського самоврядування.

Четвертий рівень – рівень самоврядування студентського колективу закладу вищої освіти, представляє стратегічний рівень організації. На стратегічному рівні здійснюється аналіз розвитку студентського самоврядування, визначаються довгострокові перспективи, стратегічне цілепокладання, провідні напрями діяльності, а також оцінка результатів і вироблення альтернатив рішення.

Вищим органом студентського самоврядування є конференція закладу вищої освіти. Координація діяльності студентського самоврядування здійснюється студентською радою на чолі з головою. Студентська рада бере участь у колегіальних органах закладу, взаємодіє з керівництвом, а також

з організаціями та установами, що реалізують молодіжну політику.

Третій рівень – рівень структурного підрозділу студентського самоврядування закладу вищої освіти, представляє тактичний рівень організації. На тактичному рівні здійснюється аналіз розвитку студентського самоврядування на рівні підрозділів, визначення короткострокових перспектив, тактичне цілепокладання, тактична розробка змісту діяльності відповідно до напрямів організації, вибір технологій реалізації змісту, оцінка результативності діяльності з реалізації напрямів організації на даному рівні і пропозиції варіативних напрямів діяльності студентського самоврядування на основі потреб здобувачів та актуальних вимог соціуму.

Другий рівень – рівень самоврядування студентської групи, представляє оперативний рівень організації. На даному рівні здійснюється аналіз розвитку студентського самоврядування на рівні групи, конкретизується зміст напрямів діяльності в рамках організації, впроваджуються технології реалізації змісту. Староста студентської групи координує діяльність студентського самоврядування на рівні групи. Староста студентської групи безпосередньо взаємодіє з куратором групи.

Перший рівень – рівень індивідуального самоврядування, представляє оперативно-виконавчий рівень організації, але відрізняється відособленістю, оскільки передбачає самостійне цілепокладання, планування, самоорганізацію, самоконтроль в реалізації напрямів діяльності організації. На даному рівні здійснюється рефлексивна діяльність з вивчення саморозвитку особистості в організації, тобто здійснюється зворотний зв'язок через співвідношення цілей і результату організації студентського самоврядування у виховній системі закладу вищої освіти.

Організаційна структура студентського самоврядування у виховній системі закладу освіти представлена на рис. 1.

Сукупний суб'єкт організації студентського самоврядування у виховній системі представлений здобувачами та педагогами закладу. Конкретизація суб'єкта здійснюється на різних рівнях організації студентського самоврядування. Так як студентське самоврядування є компонентом гуманістичної виховної системи, ціннісної основою якої є гуманізація, то мета і результат орієнтовані, насамперед, на інтереси і потреби особистості здобувача, розвиток якостей і властивостей особистості в організації студентського самоврядування. Так як студентське самоврядування передбачає самостійну ініціативну діяльність, то про-

відною метою організації студентського самоврядування ми вважаємо саморозвиток особистості здобувача в процесі розви-

тку громадських форм управління закладом освіти.

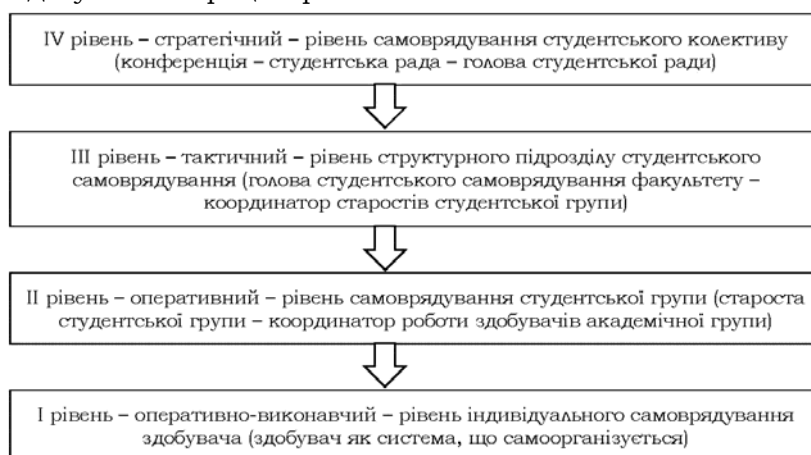


Рис. 1 Організаційна структура студентського самоврядування у виховній системі закладу вищої освіти

У своєму дослідженні ми керуємося наступним визначенням поняття «саморозвиток особистості». Саморозвиток особистості – це процес, що відображає особливий вид творчої, соціально-перетворюючої діяльності, спрямований на самодобудовування цілісної особистості, заснований на власній активності і зумовлений зовнішніми (колективна організація студентського самоврядування) і внутрішніми (індивідуальними) факторами.

Отже, саморозвиток особистості є метою і результатом в організації студентського самоврядування у виховній системі закладу вищої освіти. Мета конкретизується через завдання-етапи в організації студентського самоврядування.

Завданням першого етапу є аналіз і визначення умов для самореалізації і саморозвитку особистості у просторі виховної системи закладу освіти. Завданнями другого етапу є становлення ціннісно-орієнтованої мотивації і освоєння системи теоретичних знань і практичних навичок в галузі

управління соціальними організаціями. Завданнями третього етапу є визначення організаційної структури студентського самоврядування в рамках виховної системи закладу вищої освіти, функціональне самовизначення в обраних напрямках діяльності. Завданням, що пронизує всі етапи організації студентського самоуправління у виховній системі закладу вищої освіти є організація педагогічної підтримки студентському самоврядуванню.

Реалізація завдань здійснюється через конкретні напрями діяльності організації студентського самоврядування, що відображають виховний процес у закладі вищої освіти. До даних напрямків ми відносимо: інформаційно-аналітичний, освітній, спортивно-оздоровчий, художньо-творчий, соціально-психологічний, організаційно-господарський. Зміст діяльності організації студентського самоврядування в рамках конкретних напрямків представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Напрями діяльності організації студентського самоврядування

№	Напрямок діяльності	Зміст діяльності
1.	Інформаційно-аналітичний	Система діяльності з розвитку інформаційного простору через отримання, аналіз та узагальнення інформації про особливості та результати розвитку виховної системи закладу в різних ЗМІ
2.	Освітній	Система діяльності з формування цінності випускника через організацію педагогічної підтримки здобувачів, які відчувають труднощі в навчанні, і здобувачів, що успішно освоюють освітні програми. У рамках даного напрямку здійснюється навчання лідерів студентського самоврядування.
3.	Спортивно-оздоровчий	Система діяльності з формування цінності здорового способу життя здобувачів через організацію спортивно-оздоровчих заходів і спортивних секцій.
4.	Художньо-творчий	Система діяльності з формування цінностей культури, розкриття та реалізації художньо-творчого потенціалу здобувачів закладу через проведення колективних творчих справ різного рівня.

№	Напрямок діяльності	Зміст діяльності
5.	Соціально-психологічний	Система діяльності з розвитку соціально-психологічної підтримки здобувачів вищої школи в освітньому процесі через організацію соціальної підтримки і психологічного супроводу виховного процесу закладу вищої освіти.
6.	Організаційно-господарський	Система діяльності щодо дотримання правил внутрішнього розпорядку та забезпечення порядку, організацію чергувань, Дня довкілля тощо.

Студентське самоврядування являє собою суспільне студентське управління у виховній системі закладу та реалізує відповідні функції. Представлені в моделі напрями діяльності реалізуються через цикл управлінських функцій, що включають інформаційно-аналітичну, мотиваційно-

цільову, планово-прогностичну, регулятивно-корекційну, контрольню-діагностичну та організаційно-виконавську. Виділені нами функції організації студентського самоврядування та їх змістовні характеристики представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Функції
організації студентського самоврядування

№	Функції	Зміст діяльності
1.	Інформаційно-аналітична	Забезпечує управління циркулюючими інформаційними потоками в рамках організації через осмислення характеру інформації (зміст, обсяг, ступінь центрації, джерела одержання) і визначення рівня прийняття рішень у відповідності зі структурою організації самоврядування.
2.	Мотиваційно-цільова	Забезпечує процес вироблення цілей діяльності і усвідомлення їх значущості для реалізації індивідуальних, колективних потреб особистості, організації.
3.	Планово-прогностична	Забезпечує оптимальний вибір реальних цілей, розробку програм їх досягнення на основі поєднання перспективного прогнозування та поточного планування.
4.	Організаційно-виконавська	Забезпечує діяльність з формування та регулювання певної структури організованих взаємодій через розподіл функціональних обов'язків за допомогою сукупності способів і засобів, необхідних для досягнення мети.
5.	Контрольно-діагностична	Забезпечує на діагностичній основі зворотний зв'язок керівних органів організації та студентського співтовариства щодо встановлення відповідності функціонування та розвитку діяльності всієї організації потребам особистості здобувача, що саморозвивається.
6.	Регулятивно-корекційна	Забезпечує діяльність щодо внесення коректив за допомогою оперативних способів і засобів у процес самоврядування та підтримки діяльності на програмованому рівні.

Результатом організації студентського самоврядування у виховній системі закладу освіти є самовизначення, самореалізація, саморозвиток особистості здобувача вищої школи. При цьому саморозвиток ми розуміємо, як якісну зміну діяльності здобувачів в освітньому процесі, яке проявляється в оновлених способах організації студентського самоврядування.

Ефективність організації студентського самоврядування підтверджується на основі критеріального апарату. Поняття «критерій» (від грец. *kriterion* – *засіб для судження*) у словниках розглядається як «ознака, підстава для оцінювання, визначення або класифікації чогось, мірило оцінювання» [9, с. 465], «наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення в чому-небудь» [9, с. 838]. Критерій є основою для оцінювання й вимірювання або порівняння чого-небудь, тобто явища або процесу, що вивчається. Аналіз педагогічної літератури дозволяє зробити висно-

вок, що критерії мають як якісну сторону (в цьому випадку їх сутність сполучається з сутністю поняття «ознака»), так і кількісне наповнення (у цьому випадку їх сутність синонімічна сутності терміну «міра»).

Критерії факту:

1. Самовизначення в організаційній структурі студентського самоврядування, що виявляється в приналежності школяра до певного рівня організації студентського самоврядування та усвідомленості функціональних обов'язків.

2. Наявність педагогічної підтримки в організації студентського самоврядування, що виявляється в консультативній допомозі організації студентського самоврядування у виховній системі закладу.

Критерії якості:

1. Мотиваційно-ціннісна спрямованість на організацію студентського самоврядування, що виявляється у формуванні цінності спільності і спрямованості особистості на співпрацю в діяльності.

2. Володіння теоретичними знаннями та сформованість практичних навичок, що забезпечують успішність процесу організації студентського самоврядування, що виявляється в міцності та повноті знань про особливості управління соціальними організаціями та владними навичками визначення мети, планування, мотивації, організації, контролю та корекції діяльності.

3. Розвиненість здібностей і якостей особистості в організації студентського самоврядування, що виявляється в розвиненості комунікативних, організаторських, рефлексивних здібностей і якостей самостійності, відповідальності, ініціативності, комунікабельності.

4. Саморегуляція особистості, що виявляється в самоконтролі діяльністю.

Узгодження результатів конкретних дій, окремих напрямів діяльності з метою організації являє собою механізм зворотного зв'язку, результатом якої є корекція діяльності з саморозвитку особистості здобувача в організації студентського самоврядування у виховній системі закладу вищої освіти. Виділені компоненти, а також зв'язки між ними дозволяють графічно представити модель організації студентського самоврядування у виховній системі закладу вищої освіти (див. рис. 2).

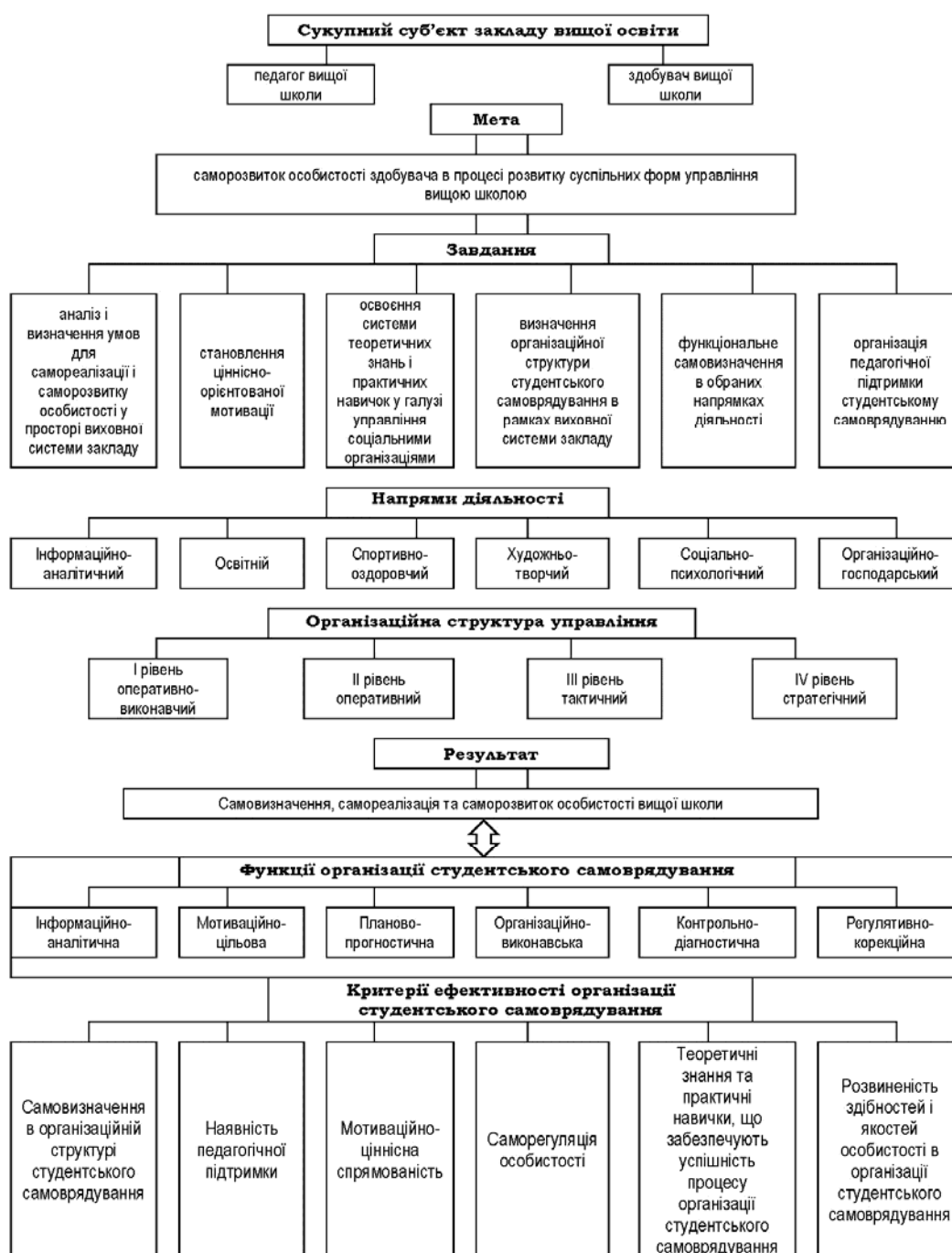


Рис. 2. Модель організації студентського самоврядування у виховній системі закладу вищої освіти

Отже, модель організації студентського самоврядування у виховній системі закладу вищої освіти, що забезпечує саморозвиток особистості здобувача, включає такі позиції:

– чотири організаційних блока: суб'єктно-цільовий, змістовний, функціонально-діяльнісний, оціночно-результативний;

– чотири структурних рівня: колективне стратегічне цілепокладання, колективне тактичне цілепокладання, колективне оперативне цілепокладання, індивідуальне цілепокладання;

– критерії ефективності організації студентського самоврядування: мотиваційно-ціннісна спрямованість особистості, саморегуляція особистості, теоретичні знання та практичні навички в області управління соціальними організаціями, самовизначення в організаційній структурі студентського самоврядування, розвиненість здібностей і якостей особистості для організації студентського самоврядування, наявність педагогічної підтримки.

Ця модель має ознаки виховної системи, тому що відображає особистісно значущі цілі організації, спільну діяльність педагогів та здобувачів на основі гуманістичних цінностей в освітньому процесі, діяльність педагогів щодо забезпечення умов саморозвитку особистості.

Дана структурно-функціональна модель організації студентського самоврядування дозволяє вести аналіз педагогічних ситуацій і проблем, що виникають у практичній виховній діяльності, простежити і виявити внутрішні тенденції розвитку, а також розробити і скоригувати стратегію розвитку студентського самоврядування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розроблена структурно-функціональна модель організації студентського самоврядування у виховній системі закладу вищої освіти, включає чотири організаційних блоку (суб'єктно-цільовий, змістовний, функціонально-діяльнісний, оціночно-результативний), чотири структурних рівня (колективне стратегічне цілепокладання, колективне тактичне цілепокладання, колективне оперативне цілепокладання, індивідуальне цілепокладання), критерії результативності (мотиваційно-ціннісна спрямованість, розвиненість здібностей і якостей, саморегуляція особистос-

ті, теоретичні знання та практичні навички в галузі управління соціальними організаціями, самовизначення в організаційній структурі, наявність педагогічної підтримки).

Список бібліографічних посилань

1. Вартофский М. Модели. Репрезентация и научное понимание / Пер. с англ. Общ. ред. и послеслов. И.Б. Новика и В.Н. Садовского. М.: Прогресс, 1988. 508 с.
2. Уемов А.И. Логические основы метода моделирования. М.: Мысль, 1971. 311 с.
3. Штофф В. А. Роль моделей в познании. Л.: Изд-во Ленинградского гос. ун-та, 1963. 128 с.
4. Штофф В.А. Моделирование и философия. М.–Л.: Наука, 1966. 302 с.
5. Теплицька А.О. Модель і моделювання в професійній освіті майбутніх вчителів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2015. № 6 (69). С. 181–190.
6. Лодатко Є.О. Педагогічне моделювання: монографія. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2022. 206 с.
7. Камишин В. Нечітка модель управління навчально-виховним процесом. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика*, 2011. № 6. С. 94–100.
8. Лодатко Є.О. Типологія педагогічних моделей. *Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис*, 2013. Вип. 3(50). Додаток 1(1): Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології (РР. 68–72).
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2004. 1440 с.

References

1. Wartofsky, M. (1988). Models. Representation and scientific understanding. Transl. from English. In I.B. Novik and V.N. Sadovsky (eds. and afterwords). Moscow: Progress. 508 p. [in Rus.].
2. Uemov, A.I. (1971). Logical foundations of the modeling method. Moscow: Mysl. 311 p. [in Rus.].
3. Shtoff, V.A. (1963). The role of models in cognition. Leningrad: Publishing house of the Leningrad state university. 128 c. [in Rus.].
4. Shtoff, V.A. (1966). Modeling and philosophy. Moscow–Leningrad: Science. 302 p. [in Rus.].
5. Teplytska, A.O. (2015). Model and modeling in professional education of future teachers. *Spirituality of the individual: methodology, theory and practice*, 6(69): 181–190 [in Ukr.].
6. Lodatko, Ye.O. (2022). Pedagogical modeling: monograph. Ternopil: Educational book – Bohdan. 206 p. [in Ukr.].
7. Kamyshyn, V. (2011). Unclear model of management of the educational process. *Education and upbringing of a gifted child: theory and practice*, 6: 94–100 [in Ukr.].
8. Lodatko, Ye.O. (2013). Typology of pedagogical models. *Higher education of Ukraine: Theoretical and scientific-methodical journal*, 3(50). Appendix 1(1): *Higher school pedagogy: methodology, theory, technologies* (РР. 68–72) [in Ukr.].
9. Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language (2004). In V.T. Busel (comp. and ed.) Kyiv; Irpin: Perun. 1440 p. [in Ukr.].

MARTYNEC LiliiaDoctor Sciences of Pedagogy, Professor, Dean of the Faculty,
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Kyiv)**MODEL OF THE ORGANIZATION OF STUDENT SELF-GOVERNMENT IN THE EDUCATIONAL SYSTEM OF THE INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION**

Summary. The article reveals the peculiarities of modeling the organization of student self-government in the educational system of a higher education institution. The methodological foundations of the student self-government organization model have been revealed. Priority methodological approaches are: systemic, person-oriented, synergistic. On the basis of these approaches, we have developed a structural and functional model of the organization of student self-government in the educational system of a higher education institution, focused on the self-development of the acquirer's personality in the educational process.

The organizational structure of self-governance in the educational system of a higher education institution is defined, which is presented in the form of four interacting levels that reflect the coordination mechanisms of the model implementation: the first level of the organization of individual self-governance is the level of self-governance of the student of the educational institution; the second level of organization of collective self-government - the level of student group self-government; the third level of the organization of collective self-government - the level of self-government of the structural unit of student self-

government of a higher education institution; the fourth level of organization of collective self-governance is the level of self-governance of the student body of a higher education institution.

The structural-functional model of the organization of student self-government in the educational system of a higher education institution is substantiated, which includes four organizational blocks (subject-target, substantive, functional-activity, assessment-resultative), four structural levels (collective strategic goal-setting, collective tactical goal-setting, collective operational goal setting, individual goal setting), performance criteria (motivational and value orientation, development of abilities and qualities, self-regulation of personality, theoretical knowledge and practical skills in the field of management of social organizations, self-determination in the organizational structure, availability of pedagogical support).

Keywords: model; modeling; student self-government; organizational structure; higher school.

Одержано редакцією 27.11.2023
Прийнято до публікації 08.12.2023